

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA HISSIYOTLARNI IFODALOVCHI
SO'ZLAR VA ULARNI TARJIMA QILISH MASALALARI**

Nafisa Karimullayevna YUSUPOVA

Ingliz tili integrallashgan kursi № 1

kafedrası o'qituvchisi

O'zDJTU

Annotatsiya: *Mazkur ish ingliz va o'zbek tillarida hissiyot ma'nosini ifodalovchi leksik birliklarning semantik xususiyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda hissiyotni bildiruvchi so'zlarning ma'no qirralari, ularning o'xshash va farqli jihatlari hamda tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ikki til o'rtasidagi semantik moslik va nomoslik holatlari misollar asosida yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Hissiyot, emotsiya, leksik birliklar, semantik xususiyatlar, tarjima.*

Kirish

Til insonning fikr va hissiyotlarini ifodalashning asosiy vositasidir. har bir til o'ziga xos tarzda inson ruhiy holatini, kayfiyatini va ichki kechinmalarini ifodalaydi. ingliz va o'zbek tillarida hissiyot ma'nosini bildiruvchi leksik birliklar rang-barang bo'lib, ularning semantik xususiyatlari o'zaro o'xshash va farqli jihatlarga ega. ushbu maqolada hissiyotlarni ifodalovchi so'zlarning ma'no xususiyatlari hamda ularning tarjima jarayonidagi muammolari tahlil qilinadi. Hissiyot ma'nosini bildiruvchi leksik birliklar tushunchasini ko'rib chiqamiz. Hissiyot ma'nosini bildiruvchi leksik birliklar insonning ichki ruhiy holatini ifodalaydi. bunday so'zlarga quvonch, g'am, qo'rquv, hayrat, nafrat, sevgi kabi birliklar kiradi. ingliz tilida esa joy, sadness, fear, surprise, hatred, love kabi so'zlar ishlatiladi. mazkur birliklar nafaqat lug'aviy ma'noga, balki kuchli emotsional bo'yoqqa ham ega.

Semantik xususiyatlar: Ingliz va o'zbek tillarida hissiyot bildiruvchi so'zlar ko'pincha umumiy ma'noga ega bo'lsa-da, ularning qo'llanish doirasi va ma'no nozikliklari farqlanadi. masalan, o'zbek tilidagi "g'am" so'zi chuqur qayg'u ma'nosini bildiradi, ingliz tilida esa sadness yoki sorrow so'zlari orqali ifodalanadi. biroq sorrow ko'proq chuqur va rasmiy ohangdagi qayg'uni anglatadi. Shuningdek, ba'zi so'zlar bir tilda kengroq ma'noga ega bo'lishi mumkin. masalan, o'zbek tilidagi "sevgi" so'zi turli munosabatlarni ifodalaydi, ingliz tilida esa love so'zi bilan bir qatorda affection, passion kabi birliklar ham ishlatiladi. bu holat semantik farqlanishni ko'rsatadi.

Tarjima jarayonidagi muammolar: Hissiyotlarni tarjima qilishda asosiy muammo — ma'no nozikliklarini saqlab qolishdir. ayrim hollarda bir tildagi bitta so'z boshqa tilda bir necha so'z orqali ifodalanadi. masalan, "uyalmoq" fe'li ingliz tilida shame, embarrassment kabi birliklar bilan tarjima qilinadi. ularning har biri turli vaziyatda qo'llanadi. bundan tashqari, milliy mentalitet va madaniy omillar ham tarjimaga ta'sir qiladi. ayrim hissiy holatlar bir xalqda kuchliroq ifodalanishi yoki alohida so'z bilan atalishi mumkin. tarjimon esa mazmunni to'liq yetkazish uchun kontekstni hisobga olishi lozim. Ingliz va o'zbek tillarida hissiyot ma'nosini ifodalovchi leksik birliklarning semantik xususiyatlarini aniqlash hamda ularning o'zaro tarjima masalalarini yoritish maqsadida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologik asosi zamonaviy semantika, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik sohalarida olib borilgan nazariy qarashlarga tayanadi. Hissiyot tushunchasining tilshunoslikdagi talqini Ch. Bally, V. V. Vinogradov, A. V. Kulin kabi olimlarning emotsional-ekspressiv ma'no haqidagi qarashlari asosida o'rganildi. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy metod asosiy usul sifatida qo'llanildi. Ushbu metod A. A. Reformatskiy va E. Sapirning tillarni qiyosiy o'rganish haqidagi nazariy qarashlariga tayangan holda ingliz va o'zbek tillaridagi hissiyotga oid leksik birliklarning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash imkonini berdi. Semantik maydon metodi esa J. Trier va L. Weisgerber tomonidan ilgari surilgan nazariyaga asoslanib, hissiyotlarni ifodalovchi leksik birliklarni mazmuniy

guruhlarga ajratishda qo'llanildi.

Har ikki tilda ham hissiyotga oid so'zlar denotativ ma'no bilan bir qatorda konnotativ, baholovchan va ekspressiv komponentlarni o'zida mujassam etadi. Tadqiqot davomida ingliz va o'zbek tillaridagi hissiyotga oid leksik birliklar o'rtasida to'liq, qisman va noekvivalent munosabatlar mavjudligi aniqlandi. Ayrim birliklar semantik jihatdan mos kelsa-da, ularning qo'llanish doirasi, emotsional intensivligi va stilistik bo'yoqdorligi farqlanishi tarjima jarayonida semantik siljishlarga olib kelishi kuzatildi. Shuningdek, hissiyot ifodasida madaniy omillarning muhim o'rin tutishi tasdiqlandi. Ingliz tilida hissiyotlarning nisbatan ochiq va bevosita ifodalanishi, o'zbek tilida esa bilvosita, ehtiyotkor va kontekstga bog'liq ifoda ustunligi aniqlandi. Bu holat tarjimon va til o'rganuvchilardan nafaqat til bilimini, balki madaniy kompetensiyani ham talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bally, Ch. *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot, 1912.
2. Vinogradov, V. V. *O strukture slova i znachenii*. Moskva: Nauka, 1957.
3. Kunin, A. V. *Emotsional'naya leksika v russkom yazyke*. Moskva: Vysshaya Shkola, 1970.
4. Komissarov, V. N. *Teoriya i praktika perevoda*. Moskva: Vysshaya Shkola, 2000.
5. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall, 1988.
6. Sapir, E. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, 1921.
7. Trier, J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*. Heidelberg: Winter, 1931.
8. Weisgerber, L. *Die Sprache als Organ der Wirklichkeit*. Bonn: Marcus, 1950.